

ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Оксана Володимирівна ЕПЕЛЬ,
*кандидат юридичних наук,
суддя Шостого апеляційного
адміністративного суду*

А. С. Головін вважає, що конституційні права людини і громадянина потрібно визначити як основні права, закріплені в Конституції України [1, с. 320]. Таке визначення за своєю сутністю є коректним, але не відображає усіх особливостей зазначеної правової категорії. Із її аналізу можна зробити висновок, що конституційні права людини і громадянина, по-перше, є основними, по-друге, закріплюються у нормах Основного Закону нашої держави. Власне, це впливає із самої назви даного терміна, а також із ролі Конституції України, яку вона відіграє в усій правовій системі нашої держави. Тож зробимо загальний висновок про те, що така концепція є за своєю сутністю правильною, але недосконалою.

У Великому енциклопедичному юридичному словнику за загальною редакцією Ю. С. Шемшученка надається аналогічне визначення досліджуваної категорії: «Конституційні права людини і громадянина в Україні розглядаються як основні права і свободи людини і громадянина, встановлені та гарантовані Конституцією України». При цьому уточнюється, що вони є засобом забезпечення всебічного розвитку особи, задоволення її інтересів і потреб, виражають об'єктивні можливості члена суспільства володіти, користуватися і розпоряджатися певними соціальними благами, а також набувати й захищати їх [2, с. 385]. Таке визначення є більш широким та таким, що відображає спрямованість конституційних прав. Варто зауважити, що в даній дефініції термін розкривається через категорію «основні», щодо якої в науковій літературі існує дискусія. Зокрема ряд дослідників розрізняють конституційні та основні права і свободи

громадян. При цьому М. О. Фокіна, наприклад, вважає, що термін «основні» підкреслює їх змістову сторону, а термін «конституційні» – правову форму їх закріплення [3, с. 84-85]. Проте існує думка стосовно того, що права, навіть відображаючи найважливіші відносини, стають основними лише після їх фіксації в Конституції [3, с. 84-85]. З даної точки зору цілком логічною є думка О. В. Совгирі і Н. Г. Шукліної, які стверджують, що поняття «конституційні» та «основні» є синонімами [4, с. 173]. Також підтвердженням синонімічності цих понять є використання в науковій літературі, на практиці для позначення Конституції словосполучення «Основний Закон». Тобто держава, закріплюючи на рівні Конституції певні права, визначає їх «основними», надаючи особливий статус та захист.

Таким чином, «конституційності» будь-якому праву надає їх закріплення на рівні Основного Закону. Тобто з моменту встановлення в Конституції України будь-якого права воно стає конституційним. Також закріплення прав на рівні Конституції переносить їх в категорію основних, що підкреслює їх особливу роль і місце в системі прав. Тому під поняттям «конституційні права людини і громадянина» варто розглядати невід’ємні та невідчужувані основні можливості людини і громадянина, встановлені та гарантовані Конституцією України, які належать особі від народження та мають найвищу правову охорону.

Соціальні права особи розуміють як погоджені і визнані міжнародною спільнотою в цілому, закріплені в законодавстві більшості сучасних держав мінімальні правові норми – стандарти прав людини у соціальній сфері, що передбачають такі умови життя, які дозволяють кожному вільно підтримувати і розвивати свою людську сутність [5, с. 7]. У даному випадку досліджувана категорія розкривається через поняття «мінімальні правові норми – стандарти прав людини у соціальній сфері». Тобто право розглядається з об’єктивної точки зору як сукупність певних норм. Крім того, отождолення соціальних прав із мінімальними правовими нормами – стандартами прав людини у соціальній сфері свідчить про підміну

поняття «соціальні стандарти» поняттям «соціальні права», що призводить до їх змішування, хоча вони різнорідні за своєю суттю.

Тож у процесі дослідження нами встановлено, що інтерпретація поняття «конституційні соціальні права людини і громадянина в Україні» включає два характерних елементи, які визначають його сутність та особливості, – категорії «конституційні права» та «соціальні права». Із урахуванням наведеного доходимо висновку, що під конституційними соціальними правами людини і громадянина варто розуміти невідчужувані, невичерпні та такі, що не можуть бути скасовані й мають особливу правову охорону, можливості людини і громадянина, визначені та гарантовані Основним Законом, здобувати засоби для задоволення своїх найважливіших життєвих потреб щодо гідного рівня життя або отримувати такі засоби через соціальне утримання у випадку неможливості задовольнити відповідні потреби, які поширюються на соціальну сферу як на ту сферу, у якій людина реалізується як частина певної соціальної групи.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що конституційні соціальні права людини і громадянина в Україні характеризуються такими особливостями:

1) опосередкованістю – конституційні соціальні права людини і громадянина в Україні поширюються на соціальну сферу, тобто ту сферу, у якій людина реалізується як частина певної соціальної групи;

2) спрямованістю – основною метою реалізації таких прав є забезпечення задоволення найважливіших життєвих потреб людини та громадянина, без яких не може йти мова про нормальне людське буття, недопущення вибуття особи із суспільного життя;

3) ґрунтовністю – змістовно такі права являють собою можливість здобувати засоби для існування, реалізуючи свої здібності, або отримувати такі засоби через соціальне утримання;

4) взаємообумовленістю – для забезпечення реалізації конституційних соціальних прав людини і громадянина необхідні позитивні зусилля як з боку особи, так і держави (реалізація цих прав здійснюється через симбіоз дій (взаємодію) держави та особи); при

цьому діяльність держави не є абсолютною і не передбачає забезпечення кожного відповідними благами, а лише має наметі створення умов для можливості отримати відповідні блага;

5) економічною залежністю – реалізація конституційних соціальних прав людини і громадянина залежить від економічних можливостей держави.

Список використаних джерел:

1. Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 384 с.

2. Шемшученко Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник. К. : Юридична думка, 2007. 943 с.

3. Фокіна М. О. Права і свободи людини як об'єкт конституційно-правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 229 с. http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Fokina/d_Fokina.pdf

4. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 544 с.

5. Андріїв В. М. Місце соціальних прав у системі прав людини: міжнародно-правовий досвід і законодавство України. *Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародне законодавство та досвід України*: Матеріали науково-практ. конф. (Київ, 12 березня 2004 р.). К., 2004. Ч. 2. С. 7-10.